

An abstract painting featuring a stylized face. The face is composed of various geometric shapes and colors, including white, yellow, orange, pink, and blue. The eyes are large and dark, with red pupils. The background is a mix of these colors, creating a textured, layered effect.

**Emmanuel
Mounier**
**Què és el
personalisme?**

EMMANUEL MOUNIER

Què és el personalisme?

L'afrontament cristià

Introducció de Lluís Font
Traducció de Just M. Llorens



Clàssics cristians del segle xx

Pòrtic

Consell Assessor:
Josep Castanyé
Lluís Duch
Sebastià Janeras (director)
Salvador Pié
Armand Puig

Primera edició: novembre del 2014

Títols originals:

Qu'est-ce que le personalisme?, París: Seuil 1947; *Oeuvres*, III, París: Seuil 1962

L'affrontement chrétien, Neuchâtel, Éd. de la Baconnière 1945; *Oeuvres*, III, París: Seuil 1962

© de la introducció, 2014, Lluís Font

© de la traducció, 2014, Just M. Llorens

Drets exclusius en llengua catalana:

Raval Edicions SLU, Pòrtic

Pedro i Pons, 9-11

08034 Barcelona

www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-301-8

Dipòsit Legal: B. 22.294-2014

Fotocomposició: Víctor Igual, SL

Impressió: Bookprint

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	9
1. Perfil biogràfic	9
2. El mestratge de Mounier	20
3. L'antropologia personalista	25
3.1 La persona és un ésser-amb-els-altres	26
3.2 La persona és un ésser-en-el-món	30
3.3 La persona és un ésser vocacional	34
4. <i>Què és el personalisme? i L'afrontament cristià</i>	37
BIBLIOGRAFIA	41
 QUÈ ÉS EL PERSONALISME?	 45
Pròleg	47
1. El personalisme de la puresa	51
2. El personalisme de l'engatjament	61
3. Els drets de la transcendència	71
4. La crisi del segle xx	79
5. Les dues alienacions	86
6. Al cor del materialisme, del col·lectivisme i de l'espiritualisme	96
7. Els equívocs del personalisme	115
I vet aquí que ja hi som...	134

ÍNDEX

L'AFRONTAMENT CRISTIÀ	139
La vida més inquieta i la més perillosa	148
Virtuts coronades amb badabadocs	167
Un aire més alliberat	193
A l'altra banda	210

El personalisme de la puresa

El moviment personalista va néixer de la crisi que es va obrir l'any 1929 amb les fallides de Wall Street, i que continua davant els nostres ulls, per damunt del paroxisme de la Segona Guerra Mundial. Es va expressar amb la creació de la revista *Esprit*, l'any 1932. Durant uns quants anys, l'Ordre nou, al qual Arnaud Dandieu, si hagués viscut, hauria donat una importància de primer pla, va reunir per la seva banda, juntament amb personalistes, uns enginyers que la tecnocràcia no sempre ha guiat després pels millors camins.

De quina necessitat interior va sortir la nostra afirmació?

Davant la crisi, la gravetat de la qual molts s'amagaven, es presentaven dues explicacions.

Els marxistes deien: crisi econòmica clàssica, crisi d'estructura. Opereu l'economia, el malalt es refarà.

Els moralistes contestaven: crisi de l'home, crisi dels costums, crisi dels valors. Canvieu l'home i les societats es guariran.

No estàvem satisfets ni dels uns ni dels altres. Espiritualistes i materialistes ens semblava que participaven del mateix error modern, aquell que, després d'un cartesianisme dubtós, separa arbitràriament el «cos» i l'«ànima», el pensament i l'ac-

ció, l'*homo faber* i l'*homo sapiens*. Nosaltres, per la nostra banda, afirmàvem: la crisi és *ahora* una crisi econòmica i una crisi espiritual, una crisi de les estructures i una crisi de l'home. No tan sols repreníem la paraula de Péguy: «La Revolució serà moral o no serà». Nosaltres precisàvem: «La Revolució moral serà econòmica o no serà. La Revolució econòmica serà “moral” o no serà res».

Ens giràvem, doncs, cap als marxistes i els dèiem: Per més subtil que sigui el vostre materialisme, per més dialèctic, i per més allunyat que estigui del materialisme vulgar de què us defenseu, mentre continuï essent un materialisme, el que vosaltres afirmeu mutila l'home i compromet la revolució. Està bé, però, què és materialisme? Una doctrina que afirma la primacia de la matèria sobre l'esperit? Frase intel·ligible, ja que ningú no sap què és la matèria, que s'escapa d'entre els dits, i fins del pensament; quant a nosaltres, no reconeixem de cap manera un «esperit» impersonal. No anomenarem tampoc materialisme una filosofia històrica que sostingui la primacia actual de les solucions econòmiques i la importància *massiva* dels factors economicoestructurals en una societat moderna, perquè creiem també en aquesta primacia d'urgència i en aquesta importància actualment desmesurada. Designem com a materialista una filosofia que, tot insistint justament en un humanisme del treball i de la funció fabricadora, considera com a il·lusòries altres dimensions igualment essencials de l'home, especialment la interioritat i la transcendència. I com a semimaterialista, una filosofia que tendeix a desvalorar les segones en relació a les primeres. En això, el marxisme, almenys fins ara (i reservem el seu esdevenidor), no ha negat mai ser un materialisme.

Ens giràvem al mateix temps cap als espiritualistes tradicionals i els dèiem: Heu deixat confondre el destí de l'home amb xerrameques de l'esperit sobre l'esperit, i girar la força mateixa

de l'esperit cap als paradisos artificials al servei de totes les obres baixes. No heu vist res, i això és el que us condemna. Gràcies a les vostres cures, les forces revolucionàries s'han girat, a través del *vostre* «esperit», contra els valors de l'esperit, i si tanmateix aquests valors les alliberen un dia, els malentesos i les destrosses intermediaris se us podran imputar àmpliament. Hem començat per trencar tota solidaritat amb aquest «esperit» esclau o cec. Sentíem l'abisme que separa la bona paraula de les bones paraules; i que no podríem anunciar gairebé sense fariseisme els camins de l'esperit fins que tothom obtindria de les seves condicions d'existència prou lleure i prou disponibilitat interior per llançar-s'hi. Des d'aleshores s'havia format la nostra convicció: el primer pas de la «revolució espiritual» és la revolució econòmica i política, que li fressa el camí fins a aquests destins massa ofuscats encara per preocupacions elementals de la defensa vital per arribar-hi.

Tanmateix, no ens imposàvem, com alguns haurien volgut, una mena d'abstinència virtuosa de tot allò que ultrapassa les preocupacions de l'enginyer polític. Aquesta saviesa estreta és una altra forma del fariseisme. Un gran nombre de militants revolucionaris, si bé treballen pels oprimits, ells mateixos no ho són fins a tal punt que puguin, sense responsabilitat, deixar que el destí espiritual de l'home alliberat vagi a l'atzar de les coses, quan prenen tanta cura a assegurar els camins de la revolució política i social. Estan en condicions de formar i d'irradiar millor que altres una plena imatge de l'home: els més desheretats els en donaran a vegades l'exemple. La «revolució material primer de tot», tal com la «Revolució moral primer de tot», pot cobrir una fuga individual davant l'exigència global d'una revolució de l'home total. Ningú no està obligat a penjar-se per evitar d'asfixiar-se.

És difícil per a l'historiador, àdhuc per a l'historiador de la

seva pròpia història, d'estar segur que no projecta les perspectives posteriors dels fets sobre el seu primer esbós. Però em sembla, tanmateix, que aquesta va ser si fa no fa la nostra posició inicial.

La seva mateixa força contenia un perill. Aleshores estàvem animats per una necessitat d'absolut i per una revolta contra els desordres espirituals més que no pas per l'interès poderós d'una política a seguir contra l'avenç concret d'aquests desordres i de les seves astúcies de combat. En aquest esperit, una certa preocupació de la puresa tendia a ser el sentiment director de la nostra actitud: puresa dels valors, puresa dels mitjans. La nostra formació d'intel·lectuals ens inclinava a buscar aquesta purificació primer de tot en una purificació de conceptes, i l'individualisme de l'època, contra el qual ens posàvem, no deixava de marcar-nos, tot girant-nos, d'aquesta revisió doctrinal cap a la preocupació massa exclusiva dels nostres comportaments individuals.

És conegut el procés que vam seguir d'aquesta manera. La crítica de l'organisme històric en què vivíem ens va portar a posicions revolucionàries contra l'aparell capitalista, la democràcia formal i les institucions annexes. Aleshores (cap a l'any 1932) era original ser revolucionari sense pertànyer a un partit marxista. Més ençà, aquesta originalitat ha esdevingut banalitat, i no sempre de bona llei. La nostra voluntat revolucionària, però, era profunda i autèntica. Però no estava tan orientada cap als mitjans de la revolució com cap a la purificació de la mateixa revolució. Cercàvem una «tècnica dels mitjans espirituals», i si «tècnica» marcava l'aspecte realista d'aquesta preocupació, hauríem dit potser aleshores que més valia no fer la revolució que no pas deixar que es fes amb certs mitjans. Per això, el nostre primer treball fou sobretot la depuració dels valors. Havíem percebut que el compromís no era entre «valors

espirituals» intactes i una realitat corruptora de la qual n'hi hauria hagut prou de separar-los, sinó que implicava uns valors ja alterats per les amalgames que havien format en l'ambient. Ens vam lliurar llargament a aquest treball delicat de dissociació: ruptura entre l'ordre cristià i el desordre establert, revisió de les nostres fonts de cultura, de les doctrines del treball, de la propietat, de l'autoritat, etc. És l'època dels grans números especials d'*Esprit*, una mica pesants, però duradors.

N'hi ha que consideren aquest deler de puresa revolucionària com una mena de sentiment infantil. Tenen raó contra les formes primitives i obsessives que n'ofereixen els ambients anarquistes, o contra els productes d'una certa educació cristiana platonitzant que viola l'esperit mateix del cristianisme. Però, pel fet que després hem assimilat millor el valor, *també espiritual*, d'eficàcia, no renegarem tanmateix aquest anhel d'Absolut que continua essent la columna mestra de la nostra acció. Si la història mateixa de l'home és «un moviment per anar sempre més lluny», la història no es fa ni s'entén sense un principi d'insatisfacció permanent i de relançament perpetu. L'error està a voler realitzar l'absolut en el relatiu, no pensar mai el relatiu sobre fons d'absolut a fi de mantenir-li una grandesa que, si se'l deixa a si mateix, cedeix infalliblement. La història no és una relativitat que reneix a cada moment, que es desfà a cada moment, sinó la faç sempre nova, sempre fidel d'un absolut que, al mateix temps, aclareix des de dalt el riu d'Heràclit i barreja la seva llum amb les seves aigües llisquents.

Així i tot, aquest absolut (i trobem aquí la gran tradició que uneix Dionís l'Areopagita amb sant Joan de la Creu, amb Pascal, amb Kierkegaard i amb Kafka) és un absolut amagat. És incommensurable amb el món tal com va. L'atruïem cap a nosaltres per l'esforç que fem cap a ell més que no pas per les representacions que ens en donem, sempre defectuoses, a vega-

des grotesques i tot. Un sistema conceptual pot discernir amb precisió allò que no és, només ateny mediocrement allò que és. El que és veritable en el pla de l'ontologia és més veritat encara quan llisquem al pla de la història. Com deia Kierkegaard, només el Judici final jutja la història, i en termes menys teològics es pot expressar dient que només una consciència de la totalitat acabada de la història podria donar el sentit de cada un dels esdeveniments de la història. La història no es fa sense la voluntat de l'home, i, tanmateix, es fa en gran part fora d'ella i contra ella, en treu altres efectes que els que ell mateix havia previst. En matèria històrica, el servei de l'absolut és una manera de ser, més que un sistema *ne varietur* de principis o de solucions. En aquesta quasi inintelligibilitat vertical de la història, no podem guiar la nostra barca segons un cel dels fixos; els països favorables o hostils que travessem més aviat ens els revelen al mateix temps que per constel·lacions lentament mòbils, per la lluminositat de l'aire, el joc dels vents, els reflexos de l'aigua, un benestar o un malestar de la vida en nosaltres.

Caldria, aquí, analitzar més llargament que no podem l'anhel de puresa. La psicologia i la patologia individuals ens donarien aclariments. El deliri de puresa absoluta, la mania de la perfecció, l'idealisme sense remei són freqüents en els asils i en els simples neuròtics. No marquen persones exquisides, sinó psiquismes en degenerescència. No transporten la personalitat, com es pensen aquells a qui agiten, cap a una perfecció plena, sinó cap a una veritable perdició. Es troben en subjectes el comportament director dels quals és una fuga de la realitat. Tot el que podrien realitzar de necessàriament humil, imperfecte, finit, ho rebutgen, i, partint de l'eix d'aquesta negació, passen del refús a la condemnaió que els justifica de llur fuga davant els propis ulls; finalment, resumint aquestes evasions en el mite d'una puresa abstracta, tot idealitzant-la, acaben d'amagar-se

la pròpia deserció. Totes les sectes dels «purs», com tantes n'hi ha hagut en la història, han nascut d'aquest estat d'esperit en els impotents de l'acció quotidiana. El trobem molt escampat entre homes que passen per normals, tant si aquesta «puresa» amb què es cobreixen és d'alta o de baixa qualitat, una aspiració religiosa inconsolable o la minúcia impecable d'una vida ben ordenada. Els directors de consciència, un sant Francesc de Sales, per exemple, han passat al davant a Marx i als freudians en denunciar en aquestes actituds una alienació i una astúcia de la mala consciència.

Referim aquestes reflexions al nostre afer. El sentiment obsessiu de puresa en matèria de teoria i d'acció no sempre és estrany a aquestes aberracions psicològiques. A vegades es desenrotlla a causa d'una educació cristiana adreçada per contrasentit cap a l'escrúpol i l'evasió en lloc d'estar-ho cap a la decisió i l'engatjament. A vegades se segueix d'alguna ferida afectiva profunda, rebuda a les primeres escaramusses de l'acció, i simula un progrés dialèctic quan en realitat acusa una fuga. En trobem formes laiques com també formes religioses. És la gran temptació de l'anhel autèntic d'absolut i de l'esforç vivent cap a la perfecció: lliscar cap a aquesta mena de dogmatisme estèril.

No em penso que hi hàgim caigut. Un organisme naixent tendeix a isolar-se i a protegir-se per tal de prendre plena consciència de si mateix i salvaguardar la seva fragilitat primera. Així ho vam fer fa vint-i-cinc anys, com era normal i sa, negant-ho tot, exigint-ho tot. Però el personalisme que afirmàvem, i que anàvem perfilant a poc a poc, era el millor exorcisme contra el dimoni de la puresa. La puresa abstracta va sempre al general, al principi construït, a la situació somiada, a aquests béns sense cos que no són res ni ningú. La decisió personal, en canvi, és afirmació i inserció concreta, responsabilitat assumida en un món de situacions.

Si ens quedàvem massa exclusivament inclinats cap a aquesta preocupació, estariem frec a frec tanmateix de certs perills.

El primer de tots era el d'essllavissar-nos cap a la utopia i, com a conseqüència, cap a la ineficàcia històrica. No hi ha pas solament la utopia dels sistemes extravagants i de societats irreal. Hi ha utopia des del moment que la projecció històrica que il·lumina l'acció és el producte d'una construcció purament conceptual, en lloc de compondre les exigències supra-històriques amb les situacions històriques de fet en les quals simplement s'insereixen. En aquest sentit hi ha utopies de la moderació i tot: es troben en aquestes polítiques del just mitjà que neixen d'una determinació quasi geomètrica entre extremes imaginàries. La recerca d'una «revolució pura» per via de neteja ideològica podia, tant com un cert moralisme polític, portar-nos al carrer sense sortida de les bones intencions desarmades. A un anhel així de puresa cal referir l'apoliticisme infantil de molts homes d'una qualitat certa i la seva inhabilitat absoluta quan en volen sortir per inserir-se en la realitat.

A més, l'anhel de puresa no és solament l'anhel d'una certa netedat abstracta de les essències o d'una perfecció ideal de la història, sinó l'interès per una certa delicadesa d'actituds davant el món i en l'acció. Encara una vegada, aquest anhel és un component essencial de l'acció. Però no és un component viril si no va combinat amb l'anhel d'aplicació i d'eficàcia. Altrament, crea cors d'un metall potser químicament pur, però fràgil. L'home, compost per definició, només és sòlid en aliatges. Vichy, al costat dels clínics, era un formiguer d'aquests «purs» que s'han deixat posseir com infants i que han revelat una feblesa fonamental del caràcter en el moment de les opcions decisives.

Hem d'afegir que en l'atmosfera de la nostra època, es pren l'anhel de puresa, tant si es vol com si no, en un context massa estretament individualista. Aquí encara, cal posar atenció a les

indicacions de la psicologia individual. L'anhel de *la* puresa no és sovint sinó una projecció en l'ambient de l'anhel de *la meva puresa*. I aquest anhel de la meva puresa individual, si a vegades, en les seves formes imperioses, es repenja en l'impuls cap a la perfecció, la majoria de vegades, en les seves formes banals, el sostenen dos instints primitius: l'interès per la meva integritat material, variant de l'instint de la conservació (que res de mi no s'alteri, és a dir, que res no canviï, que no em desconcerti cap aventura); i el complex d'innocència, simètric massa desconegut del complex de culpabilitat, el desig de ser irreprotxable amb el mínim d'esforç possible. Aquests dos instints són conservadors i egocèntrics. Sota nobles pretextos, apunten sobretot a assegurar la tranquil·litat moral de l'individu, en l'oblit dels desordres i dels tumults que s'agiten al seu voltant. És comprensible que la seva actitud de jutges íntegres, sense riscos i sense càrregues, sigui supremament irritant per a aquells que es comprometen allà on hi ha cops, o on s'embruten les mans o on es guanyen batalles.

Finalment, una reflexió animada únicament per l'anhel de purificar tendeix a desenrotllar al seu voltant una mena de desintegració maligna. Ho hem comprès per alguns malentesos nascuts de les nostres pròpies crítiques. En un primer temps, dèiem: no! a tots els valors adquirits, tal com es presentaven en l'abominable confusió del temps, comprenent-hi els valors anomenats espirituals: no els havíem vist, potser, desfilant des de feia alguns anys amb camises de color i en columnes de tres: ordre-autoritat-nació, treball-família-pàtria, com a successors dels llibertat-igualtat-fraternitat del doble joc capitalista parlamentari? Contra aquestes amalgames, el rigor del nostre refús no s'ha pas afluixat. Però si sempre diem que no, si sempre dissociem, si sempre decanem, hem vist com certs esperits que ens seguien han lliscat cap a una mena d'anarquisme intel·

lectual que requeria indirectament dins l'exèrcit dels desordres del temps. Encoratjats aquí i allà per un transcendentalisme sumari, religiós o laic, que els mestres que ells invocaven, Barth o Bloy, Kafka o Proudhon, haurien desaprovat, no sabien ser altra cosa que un refús. Tota insinuació històrica, tota actualitat, tota modernitat els semblaria maculada pel pecat original de testificar en lloc de protestar. Els millors han augmentat la petita cohort d'aquests profetes del polític la funció dels quals és indiscutiblement necessària, per bé que en certs aspectes, estèril i fins nociva. Els altres, la majoria, no són sinó factors de dissolució crítica; se serveixen de les millors intencions per corroir tota acció eficaç i per desfer llurs propis compromisos.